

O SLONOKOŠČENEM STOLPU, APLIKATIVNOSTI IN O ENI, DVEH ALI VEČ SLOVENSКИH ETNOLOGIJAH

SLAVKO KREMENŠEK

Povod za pričujoči zapis je poročilo Draga Medveda o nedavni okrogli mizi, ki jo je v sodelovanju z Zvezo kulturnih organizacij Slovenije pripravil Odbor za obujanje in ohranjanje starih ljudskih šeg in delovnih opravil v Laškem. Okrogla miza je bila sestavina zaznambe desetletnice dela omenjenega odbora, Medvedov članek pa je bil pod naslovom Kruh z devetimi skorjami objavljen v Delu 2. septembra 1993. Naj ponovim: okrogla miza in članek, ki govori o njej, sta le povod, le kaplja, ki povzroči pretakanje čez rob, ko ni več mogoče molčati.

Na okrogli mizi o obujanju, ohranjanju in prikazovanju starih ljudskih šeg in delovnih opravil v slovenskem prostoru naj bi sodelovali, kot je bilo zapisano v vabilu, "strokovnjaki s področja etnologije" in "skupine, ki se s tem ljubiteljsko ukvarjajo". Iz Medvedovega poročila ni razvidno, kdo vse je na okrogli mizi sodeloval s svojimi ocenami etnološkega strokovnega dela, ki jih članek vsebuje. Izrecno je rečeno le, da je "boljše čase.. napovedal dr. Janez Bogataj z delovanjem inštituta Mlaj pri oddelku za etnologijo ljubljanske filozofske fakultete ter načrtovanim študijem folkloristike v 3. in 4. letniku etnologije".

Čeprav sem član omenjenega oddelka, o inštitutu Mlaj ne vem kaj dosti. Ne po svoji krivdi. Od načrtovanega študija folkloristike ne bi pričakoval več, kot je mogoče. Dovoljujem pa si kot eden od poklicnih etnologov, ki je bil vpleten v kar številne strokovne razprave zadnjih treh desetletij, odločno zavrniti trditev, da se je ob pojmu "ljudskosti" in problematiki, ki je z njim povezana, "stroka.. nemalokrat obnašala.. kot slonokoščeni stolp". Če je bilo na okrogli mizi kaj takega resnično rečeno, velja pač take označbe opredeliti kot čisto ignoranco.

Drago Medved piše: "Prizadevni i ustvarjalni posamezniki in skupine znotraj ZKO so v zadnjih letih storili mnogo, da bi odpravili začetniške napake, ki so bile največkrat posledica velike vneme, znanja pa je bilo bolj malo." In nadaljuje: "Tudi zaradi tega, in to je stroka priznala, ker so bila vrta do nje prevečkrat pretesno zaprta, njeni odgovori pa ne tako redko, preveč vzvišeni. To velja za glasbo in ples ter vsa ostala področja."

Iz navedka ni razvidno, kdo je v imenu stroke za okroglo mizo ali kje drugje omenjeno zaprtost in vzvišenost "priznaval", kdo si je upal v imenu stroke govoriti o etnologiji kot nekakšnem slonokoščenem stolpu tudi v tem pogledu. Poročevalec o tem, kot rečeno, izrecno ne poroča. Škoda.

V zvezi z domnevnim dejstvom, da so bila vrta stroke "prevečkrat pretesno zaprta" in so bili njeni odgovori "preveč vzvišeni", sta posebej izpostavljeni glasba in ples. Zato navajam iz knjižice, izdane ob 50-letnici ustanovitve folklornega inštituta,

naslednjo ugotovitev: "Delo strokovnih sodelavcev GNI, sedanje sekcije, se ni nikoli omejevalo zgolj na zbiranje in raziskovanje, marveč je vedno bilo in je še širše kulturno-prosvetno, družbeno, ker upošteva praktično uporabo gradiva in popularizacijo ljudske glasbe v naši družbi. Zato že dobri dve desetletji sodelujemo s strokovnimi in poljudno pisanimi oddajami pri RTV Ljubljana, Koper, Trst, Sarajevo. Nekatere teh oddaj so bile objavljene na kasetah. Popularizaciji so namenjene tudi izdaje gramofonskih plošč in zbirk pesmi, plesov ter drugega gradiva."

Navedeno poročilo je iz leta 1984. Dvomim, da se je odtlej omenjeno prizadevanje bistveno spremenilo. Sicer pa delovanje članov bivšega Glasbeno-narodopisnega inštituta poznamo. Laščani sami govorijo v brošuri, ki so jo izdali ob desetletnici svojega delovanja, o sodelovanju še z drugimi etnologi (prim.: Včasih je lušno b'lo, Laško, avgust 1993, str.7). Kakšna je potemtakem podlaga omenjenega "priznavanja", ki naj bi prihajalo iz stroke?

Toliko o povodu za to moje pisanje. Med razloge pa bi kazalo šteti naslednje.

Že nekaj časa imamo v naši stroki popravek s prepotentnim poudarjanjem potrebe po takojšnji in tako rekoč absolutni aplikativnosti njenih spoznanj. "Menim, da je določena stroka toliko več vredna, kolikor bolj je aplikativna", je pred dvema, tremi leti v ČZN /1991, 1, str.121) zapisal Damjan J. Ovsec, ki pa z okroglo mizo v Laškem in Laščani prav verjetno nima nobene zveze. Po njegovem "slovenski etnološki krogi", ki naj bi bili "zvečine še vedno pozitivistični", ne kažejo prevelikega zanimanja za "obliko in način" njegovih raziskav. Ovščeva stroka naj bi namreč ne podpirala "ne holistike, ne poljudnosti in ne pojavljanja prek medijev". Vendar Damjana J. Ovseca domnevna indolenca slovenske etnološke stroke do njegove znanosti ne moti, saj si je "zaveznike" poiskal "v drugih strokah in zlasti v javnosti", ki je njegove raziskave "s pridom in hvaležnostjo uporabila, seveda brez zlonamerne kritičnosti".

S kolegom Ovscem sva se o vsebini dobršnega dela njegove razprave, iz katere sem citiral navedene misli, že pogovorila v Glasniku SED (1991, 3-4; 1992, 1-2; 1992, 3). Zato se Damjanu J. Ovscu opravičujem, da ga znova navajam. Ker pa so navedena mesta v njegovem prispevku izredno jasno povedana, se jim na tem mestu nisem mogel izogniti. Mimo omenjenega naglaševanja aplikativnosti gre pri Ovscu, kot vidimo, še za bolj ali manj negativno karakterizacijo slovenske etnološke znanosti oz. "slovenskih etnoloških krogov". Sicer kolegu Ovscu glede na njegovo strokovno prakso ne moremo verjeti, da ne podpira "ne poljudnosti in ne pojavljanja prek medijev", toda prej omenjene zasluge članov bivšega GNI bi se s tega vidika utegnile bistveno zmanjšati, če že ne bi bile prav ničeve. Slovenski etnologi bi bili Ovščevi stroki očitno dorasli šele, ko ne bi več bili "zvečine še vedno pozitivistični", ko bi si znali "poiskati zaveznike v drugih strokah in še zlasti v javnosti." Tedaj bi slej ko prej tudi ne bili več "zlonamerno kritični".

Sestavine, ki so zbudile našo pozornost v Ovščevi razpravi, je mogoče srečati tudi pri nekaterih drugih slovenskih etnologih, ne vseh v enaki meri in ne vseh na kupu.

Če se povrnemo k zadnjim prireditvam v Laškem in k Medvedovemu poročilu, je bil tudi v tem primeru govor o stroki, ki jo obremenjuje nemalo napak, in je šlo za posameznike, tudi institucije, ki napovedujejo izboljšanje. Če lahko verjamemo poročilu - in ne vem, zakaj mu ne bi - je v Laškem nedvomno šlo tudi za iskanje "zaveznikov v javnosti".

Sicer pa ne gre le za poročilo. V Laškem so ob svojem jubileju izdali brošuro Včasih je lušno b'lo, kar je bilo že omenjeno. O obujanju starih ljudskih šeg in opravil, o igranem prikazovanju preteklosti ali gledališču zgodovine je v njej spregovoril Janez Bogataj (str. 2-4). Bil je kritičen do muzeoloških predstavitev obravnavane teme, v katerih se pojavlja "vrsta nedoslednosti". Sploh naj bi bili "naši muzeji s tega vidika večinoma na zelo nizki prezentacijski ravni". V njih bi bilo mogoče "povedati več in na druge načine". O tem naj nas bi prepričevale rešitve v tujini. Tudi sicer so bile "v naši vedi.. še zlasti prva desetletja po drugi svetovni vojni" pogosta problematična oživljanja "že mrtvih pojavov". "Povsem nekaj drugega" pa se je pred desetimi leti začelo v Laškem... "gledališče zgodovine"... "živi muzej"... "nobene stereotipnosti in nekakšne tipološke recepture, temveč nenehno spreminjanje"... Vse to je Laščanom "uspelo tudi zato, ker so svoje ljubiteljsko delovanje znali povezati s stroko in niso bili, tako kot številni drugi primeri na Slovenskem, v svoji nevéščnosti zaverovani le v lastne poglede in modele".

Tako. V Laškem je šlo, po zatrdilu kolege Bogataja, za uspešno povezovanje ljubiteljstva s stroko. Od tod (ali tudi od tod) takšna uspešnost. Odpira se zato vprašanje, kdo je na okrogli mizi v Laškem - glede na vsebino poročila Draga Medveda - tako grdo dezavuiral Janeza Bogataja? Ne vem odgovora. Podmene, da gre tudi v tem primeru, kot pri Damjanu J. Ovscu, za stroko posameznika na eni strani in na drugi za preostalo slovenko etnologijo, ki ima kopico pomanjkljivosti in napak, si še ne upam izreči. Doslej je toliko poguma zbral le Damjan J. Ovsec; seveda, ko je govoril o sebi. Glede slonokoščene stolpa, glede teorije in prakse v slovenski etnologiji in glede števila etnologij na Slovenskem pa bi bila močno zaželena odločna beseda Janeza Bogataja.

Spoštovano uredništvo Glasnika SED,

Zahvaljujem se vam za poslano besedilo kolege Kremenška, ki govori o poročilu novinarja Draga Medveda z okrogle mize v Laškem ob jubileju Odbora za obujanje in ohranjanje starih ljudskih šeg in delovnih opravil. Kopijo Kremenškovega besedila sem poslal novinarju Medvedu in ga prosil, da podrobneje pojasni njegovo formulacijo "slonokoščene stolpa" in navede diskutante, ki so jo uporabili.

Glede Kremenškovega poziva k moji odločni besedi pa sporočam, da se nikakor ne nameravam vključiti v tako razpravljanje. Še naprej nameravam na javnih mestih zagovarjati vsaj dvoje (navezano tudi na okroglo mizo v Laškem): ljubiteljska prizadevanja morajo biti vedno in na vseh področjih povezana s stroko in truditi se

moramo, da bomo delovali kot strokovnjaki, ki sooblikujemo pojem etnologije na Slovenskem. Etnologije kot vede, ki ne bo poznana le po aferah, razčiščevanju, polemikah in podobnem.

Janez Bogataj

Pojasnilo

Na pobudo dr. Janeza Bogataja, bi v zvezi s člankom dr. Slavka Kremenška "O slonokoščenenem stolpu, aplikativnosti in o eni, dveh ali več slovenskih etnologijah" rad pojasnil naslednje:

Kot avtor članka Kruh z devetimi skorjami sem bil prostorsko omejen in nisem mogel obširneje navajati vseh sodelujočih. Z gotovostjo pa trdim, da dr. Janez Bogataj ni izrekel stavka, da se je stroka v preteklosti obnašala kot slonokoščeni stolp. Te misli niso izrekli predstavniki stroke, temveč drugi razpravljalci in to s poudarkom na preteklosti. V tekstu sem jo uporabil predvsem kot primerjavo s sedanjim časom, ko se je na področju sodelovanja stroke in ljubiteljskih organizacij in skupin razvilo dobro sodelovanje, kar je potrdila sama prireditelj v Laškem. Toliko v zvezi z razpravo na okrogli mizi, ki je do stroke bila na posameznih segmentih kritična, a ji je tudi v marsičem pritrnila, predvsem v nujnosti sodelovanja s stroko in njenega upoštevanja.

Drago Medved